

ASIGURAREA ORDINII PUBLICE ÎN BUCUREȘTI LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA ȘI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Gabriel Constantin

La sfârșitul secolului al XVIII-lea sunt consemnate primele încercări de stabilire a unor atribuții clare privind menținerea ordinii publice în București grație măsurilor luate de către domnitorul Alexandru Ipsilanti.

Agia a fost prima instituție polițienească consemnată de documentele istorice care avea obligația de a asigura ordinea, liniștea și curățenia orașului.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul veacului următor populația Bucureștilor înregistra o creștere continuă, în ciuda războaielor ruso-austro-otomane desfășurate pe teritoriul orașului și a numeroaselor calamități inerente: distrugeri materiale, incendii, jafuri și epidemii. Sporul demografic poate fi explicat prin faptul că, în perioadele de liniște dintre războaie, în București se stabileau numeroase persoane provenite din mediul rural, dar și alogeni. Evident că, în aceste condiții, s-a extins și orașul ca o consecință directă a creșterii numărului locuitorilor săi. Însă această dezvoltare demografică a atras după sine o creștere a infraționalității, caracterizată prin jafuri, furturi și crime, fapt care a impus instalarea unor puncte de pază la intrările în oraș cu scopul de a controla persoanele care intrau și ieșeau din București. În același timp, au fost luate măsuri privind fixarea marginilor orașului cu cruci de piatră și cu garduri de lemn.

Aparatul administrativ al orașului care avea atribuții privind ordinea și paza era constituit din marea agă sau șeful poliției, care se ocupa de strângerea banilor pentru Casa pavelor, a cișmelelor și a felinarelor, după care urma polcovnicul de poduri sau polcovnicul de târg, a cărui atribuție era verificarea aspectului general al orașului, al străzilor și menținerea liniștii publice.

În ceea ce privește controlarea modului în care erau respectate regulile privind paza și ordinea în București, aceasta intra în atribuțiile domnitorului care exercita acest rol prin intermediul Divanului domnesc. Realizarea unor controale privind modul în care slujbașii administrației locale îndeplineau poruncile domniei a scos la iveală multe acte de indisciplină ale celor însărcinați cu menținerea ordinii publice. S-a constatat că, noaptea, caraula folosea sloganul „*Te văd! Te văd!*” fără să vadă pe cineva, și aceasta în cazul cel mai bun, pentru că de multe ori cei a căror misiune era

aceea de a asigura paza în timpul nopții își petreceau timpul prin cârciumi. Totodată, unele carauale erau folosite ca slugi în casele unor funcționari din ierarhia Agiei. În consecință, Divanul domnesc a decis eliminarea sloganului „*Te văd! Te văd!*” și înăsprirea pedepselor pentru cei care nu respectau întocmai poruncile primite.

În timp de războaie sau răscoale, ordinea și paza erau asigurate de carauale alcătuite din cincisprezece străjeri, a căror misiune era aceea de a străbate ulițele și mahalalele orașului.

Alexandru Ipsilanti, inițiatorul primelor măsuri
cu caracter edilitar privind Bucureștiul

O altă măsură a domniei a vizat circulația pe timp de noapte pe ulițele orașului. Creșterea numărului de infracțiuni care se înregistrau odată cu lăsarea nopții, când ulițele orașului erau cuprinse de beznă, l-a determinat pe Alexandru Mavrogheni să poruncească slujbașilor Agiei să cerceteze noaptea târziu mahalalele orașului, iar cine nu putea să justifice motivul pentru care se afla pe străzi era arestat pe loc.

Atribuțiile marelui agă, care era echivalentul prefectului de poliție din secolul al XIX-lea, au fost limitate inițial la centrul Bucureștiului, dar, pe măsură ce orașul s-a dezvoltat, acestea au crescut și au constatat în: prevenirea și stingerea incendiilor, controlul prețurilor mărfurilor de larg consum și dreptul de a judeca litigiile dintre orașeni privind dreptul de proprietate asupra caselor și prăvăliilor.

Administrarea eficientă a orașului a impus apariția unui nou dregător, numit de către domnitor: marele spătar. Acesta se ocupa cu îndeplinirea poruncilor domnești, stabi

punctele de pază ale străjerilor de la ieșirile din oraș și luminarea principalelor străzi.

Atât marele agă cât și marele spătar aveau obligația de a asigura aprovizionarea Bucureștiului cu mărfuri de larg consum, de a delimita hotarul vetrei urbei și de a asigura curățenia orașului. Acești dregători de rang înalt aveau în subordine o armată de slujitori cu diferite denumiri și atribuții: dorobanți, seimeni, lefegii, vânători. Ei se aflau sub comanda unui căpitan sau polcovnic.

Alexandru Ipsilanti a creat instituția judecătoriei *ot vel-aga*, devenită ulterior, ca urmare a reformelor lui Pavel Kiseleff, Tribunalul Poliției Capitalei. Acesta avea în componență un președinte, doi judecători și un procuror. Atribuțiile tribunalului constau în judecarea tuturor „*gâlcevurilor, bățăilor și toate faptele câte se vor întâmpla într-acest oraș București împotriva bunei orânduiei și obștei siguranți, judecând cu desăvârșire și cu punere în lucrare a hotărârii sale, toate pricinile câte nu vor fi vrednice de osândă mai mare decât închisoarea de trei zile și până la cincizeci de bice, precum gâlcevuri, bățăi în cârciumi fără precugetare și alte vicii mai mici ce se cheamă polițienești*”.¹

În anul 1794, sub Alexandru Moruzi, s-a înființat, special pentru capitala țării, vornicul de București, care se ocupa cu strângerea dărilor tuturor locuitorilor orașului, iar ulterior, numai pe acelea ale persoanelor străine. Avea ca subalterni un sameș, un polcovnic de străini și mai mulți vătășei. Primea leafă de 250 de lei lunar și dările de la 60 de scutelnici și asista la ședințele marilor boieri.

Schimbarea permanentă a dregătorilor, inclusiv a marelui agă, a constituit motivul pentru care nu a existat o reședință statornică a Agiei, dat fiind că sediul ei se muta la locuința noului agă venit în fruntea Poliției, în virtutea dreptului pe care îl avea șeful Poliției de a judeca „*pricinile de omor, tâlhării și furturi în propria locuință*”². Desele înlocuiri ale dregătorilor au durat până la Regulamentul Organic când, prin art. 356 se stipula că „*schimbarea slujbașilor, pe tot anul, care se obicinuia până acuma în Valahia, fiind vătămatoare slujbei, se doboară cu totul. Orice orânduit în slujbă se va numi pe 3 ani*”³.

În timpul războiului ruso-otoman din anii 180-1812, Bucureștiul intra sub administrație militară rusească. Atunci s-a constituit instituția Poliției a cărei sarcină era recenzarea caselor pentru cartiruirea armatei ruse. Totodată s-a inițiat și o nouă împărțire administrativă a orașului în culori sau „boiele”. Apariția Poliției a stârnit nemulțumirea marelui agă care-și vedea știrbite autoritatea și prestigiul, iar ca urmare a presiunilor pe care le-a exercitat, această instituție a fost desființată în anul 1812. Însă ea a fost

1. Radu Olteanu, *Bucureștii în date și întâmplări*, Paideia, București, 2002, p. 90

2. Vasile V. Daschevici, *Istoricul reședințelor Poliției Capitalei. Fosta Agie*, Tipografia „Cultura”, Ediția a II-a, București 1934, p. 16

3. *Regulamentul Organic*, București, 1847, p. 61

reînființată de către Alexandru Suțu în anul 1820 sub numele de „Casa Poliției”.⁴

Fără îndoială că într-o perioadă în care administrația orașului se afla în plin proces de reformare, iar legea era aplicată după bunul plac al autorităților, au existat și numeroase abuzuri. Ne referim în special la excesele agiei, adică ale poliției. Aceasta a exersat un regim de teroare în vremea lui Costache Chihai, poreclit „chiorul”, cum nu a existat până atunci. Doar zvonul că pe ulițele Bucureștiului urma să-și facă apariția Costache Chiorul producea o reacție de groază. Timp de peste două decenii cât a fost în slujba agiei, trezea spaima atât în rândul oamenilor cinstiți, din cauza caracterului său samavolnic și hrăpăreț, cât și în rândul borfașilor, tâlharilor și vagabonzilor.

Uliță în București la sfârșitul secolului al XVIII-lea

Costache Chihai și-a început activitatea în cadrul poliției în anul 1824, iar regimul de teroare a atins apogeul în anul 1840, când șef al poliției din București a fost marele logofăt Manole Florescu.

Căpitanul Costache Chihai a beneficiat de o tristă faimă care s-a prelungit multă vreme după ce a ieșit din slujbă agiei. Dacă voia să obțină o mărturie convenabilă, acesta recurgea la o gamă variată de tehnici de schinguire.

Cei care săvârșeau jafuri și tâlhării aveau rezervat un tratament special din partea lui Costache Chihai: bătaia cu gârbaciul⁵. Aplicarea acestei corecții nu presupunea

4. Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, Editura Sport-Turism, București, 1979, p. 285

5.* conform Dex: *gârbaci* – bici făcut din mai multe curele împletite (uneori cu vârfurile plumbuite) sau din vână de bou.

neapărat dorința de a afla adevărul, ci ascundea interesul căpitanului de poliție a cunoaște locul unde erau ascunși banii sau obiectele de preț furate pentru a și le însuși chiar el.

O altă „metodă” polițienească aplicată des de către Costache era percheziția domiciliară, un bun prilej de a-și însuși lucrurile valoroase ale presupusului vinovat.

Un personaj precum Costache Chihaia nu putea să nu constituie un stâlp de nădejde pentru autoritățile statului, care s-au folosit de metodele sale represive pentru a înăbuși revoluția de la 1848 din Țara Românească. În încercarea sa de a stăvilii valul revoluționar, Costache Chihaia străbătea în goana calului orașul de la un capăt la altul amenințând că „*Îmi voi împleti biciul cu piele de român, îmi voi zugrăvi șeaua cu sânge de român, ca să poată ține minte românul ce poate libertatea când se încearcă să fie pe aici*”.⁶

Înființarea Poliției ar fi trebuit să întărească sentimentul de siguranță în rândul populației, însă nu toți slujbașii Poliției erau conștienți de responsabilitatea misiunii lor. Unii dintre aceștia continuau să practice vechile obiceiuri de a-i proteja pe cei care încălcau legea. Așa s-a întâmplat cu celebrul haiduc Ioniță Tunsu. El a beneficiat, o vreme, de protecția căpitanului de poliție Radu, care, în cele din urmă, l-a vândut pe Ioniță, iar acesta a fost ucis de o patrulă sub podul Grozăvești.

În ceea ce privește salariile slujbașilor Agiei, al căror număr a crescut pe măsură ce atribuțiile instituției Poliției s-au lărgit, în anul 1831, acestea erau următoarele: „*aga (prefectul poliției) – 2000 de lei/lună; pomajnicul (ajutorul) – 500 de lei/lună; căpetenia cancelariei (secretarul general) – 300 de lei/lună; comisarii de vopsea (chestorii) – 500 de lei/lună; epistații (subcomisarii) – 300 de lei/lună*”.⁷

Epoca reformelor deschisă de Regulamentul Organic, adoptat de Adunarea Obștească a Țării Românești în anul 1831, a cuprins și organizarea administrativă a Bucureștiului. Astfel, în 1831, s-a înființat Sfatul Orășenesc, instituție menită a controla abuzurile Poliției și a asigura ordinea și liniștea publică. Primul Sfat Orășenesc era alcătuit din cinci „mădulari” (membri). În continuare, Poliția era condusă de marele agă, care-i supraveghea pe comisarii celor cinci culori ai orașului. Atribuțiile Poliției au rămas în continuare neschimbate: asigurarea ordinii publice pe timpul nopții, prevenirea incendiilor, aducerea în fața legii a hoților și tâlharilor și supravegherea străinilor care intrau în oraș.⁸

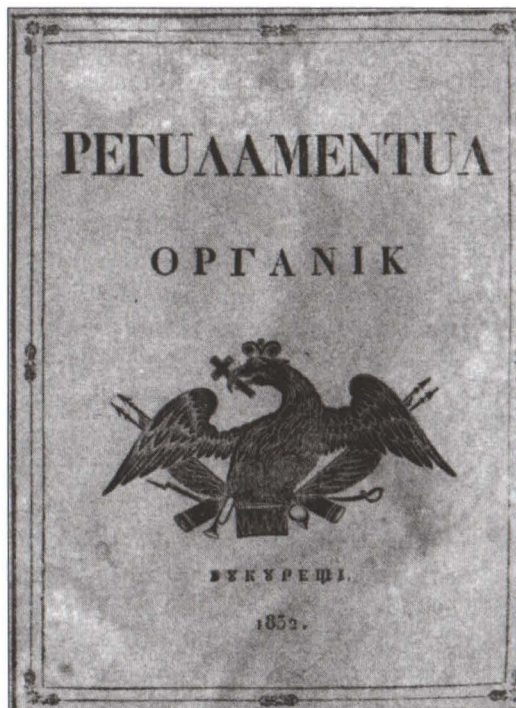
Prin înființarea Sfatului Orășenesc se revenea în fapt la dreptul bucureștenilor de a se administra prin cârmuitori aleși de ei, un drept care a fost anulat sub domnia lui Constantin Brâncoveanu.

6. George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I, București, 1990, p. 84

7. Vasile Bobocescu, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 56

8. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 286

Tot sub influența înnoitoare a Regulamentului Organic, slujbașii diferitelor dregătorii și funcționarii spătariei au fost înlocuiți cu dorobanții călări și pedestri. Aceștia erau angajați pe o perioadă de trei ani și aveau atribuții clare: menținerea ordinii locurile publice, supravegherea străinilor și a persoanelor fără adăpost și meserie precum și paza celor zece bariere ale orașului.

Regulamentul Organic adoptat la 1/13 iulie 1831 în Țara Românească

Reformele inițiate în vremea lui Alexandru Ioan Cuza au condus la crearea unor instituții cu roluri bine statuate datorită introducerii principiului separării puterilor în stat și a apariției codexurilor de legi penale și civile.

SUMMARY

The first attempts to crystallize elements of public order in Bucharest were recorded during the 18th century. The paper presents various stages in the evolution of the public order in Bucharest, according to historical documents.